

Zajištění a utvrzení dluhu II.

Filip Melzer

Zajišťovací převod práva (§ 2040 an.)

- Dočasný převod práva za účelem zajištění dluhu
- Poskytovatel zajištění – dlužník nebo třetí osoba
- Konstrukci zajišťovacího převodu je možno sjednat **v různých modalitách**
 - převod s rozvazovací podmínkou (zákonná domněnka: § 2040 II)
 - tzv. fiduciární převod – nutno si ujednat
 - Překonaná judikatura NS k OZ 1964 – 31 Odo 495/2006 (i tehdy byla nesprávná)

Předmět zajišťovacího převodu

- Právo – musí být zcizitelné, majetkové, nezáleží na tom, zda jde o právo trvajícím (nebo připouštějícím opětovný výkon), anebo o právo jednorázové
- Nejčastěji vlastnické právo
- Pohledávka (tzv. zajišťovací cese)
- Nemovitost: vklad (§ 2041)

Obsah a zánik zajišťovacího převodu

- Obsah – práva a povinnosti věřitele a poskytovatele jistoty (§ 2042)
 - právo mít věc u sebe + prostá správa věci
 - srov. § 1521 an.: omezení dispozičního oprávnění
 - Dispozitivní
- Zánik
 - Při splnění dluhu (§ 2043)
 - umožní se výkon práva v předešlém rozsahu
 - plody a užity oproti náhradě nákladů
 - Při prodlení se splněním (§ 2044)
 - Z dočasného (podmíněného) převodu se stává převod trvalý (nepodmíněný)
 - Hyperocha (§ 2044 II)

Zajišťovací převod práva v insolvenční

- Na předmět zajišťovacího převodu se hledí jako na majetek dlužníka
- Věřitel musí svou pohledávku přihlásit
- Bude jen přednostně uspokojen z výtěžku zpeněžení

Dohoda o srážkách ze mzdy (platu, odměny) (§ 2045 an.)

- Obsah: dohodou věřitele a dlužníka o srážkách ze mzdy nebo platu, z odměny ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek nebo z náhrady mzdy nebo platu.
- Nestandardní zajišťovací institut (zachován vlivem socialistické tradice)
- Zajištění vzniká uzavřením **dohody mezi dlužníkem a věřitelem**, k níž dal zaměstnavatel **souhlas**

- Vzniká přímý nárok zajištěného věřitele vůči plátcí: předložením dohody
- Pravidla pro provádění srážek stanoví zákoník práce (§ 145 an. ZP)
- Nesení nákladů se zúčtováním a placením (§ 2046)

Utvrzení dluhu

- Utvrzení X zajištění
- Funkce utvrzovacích institutů => nejde o zajištění dluhu, ale o posílení postavení věřitele jiným způsobem
- Tradiční utvrzovací instituty (§ 2010 odst. 1 věta druhá): Utvrdit lze dluh **ujednáním smluvní pokuty nebo uznáním dluhu**
- Nespecifické utvrzovací instituty
 - např. doložka přímé vykonatelnosti
 - prodloužení promlčecí lhůty atd.

Smluvní pokuta (§ 2048 an.)

- Nový dluh (peněžitý či nepeněžitý) vznikající z vůle smluvních stran v případě, že dlužník **nesplní smluvní povinnost**
- SP vs. penále (§ 2052) – viz § 2535 odst. 1 před novelou
- Podmínění smluvní pokuty
 - 23 Cdo 1192/2019
- Smluvní pokuta a výkon práva
 - např. 33 Odo 111/2004
 - srov. odstupné a podobné instituty (srov. § 555 an.)

- SP jako ujednání mezi **dlužníkem a věřitelem**
 - Může povinnost dlužníka utvrdit třetí osoba (ujednáním SP s věřitelem)?
 - 33 Cdo 498/2009
 - P. Bezouška: Lze smluvní pokutou utvrdit cizí dluh? (epravo.cz)
- SP a slabší strana => v některých případech omezení možnosti ujednat SP (§ 2239)
 - § 2898
- utvrzená pohledávka:
 - smluvní: § 2048 X zákonné: § 1723 II
 - existující
 - má vzniknout teprve v budoucnu
 - již porušená (? – tak Bejček, Šilhan a kol.)
- SP není příslušenstvím pohledávky! (§ 513)
 - význam: např. při zajištění hlavní pohledávky

Akcesorita smluvní pokuty

- Akcesorický závazek vůči hlavnímu závazku
 - není-li porušena smluvní povinnost (např. neexistuje), není právo na SP
- Ale: po aktivaci SP (porušení povinnosti) akcesorita ustupuje
 - např. promlčení samostatně

Funkce smluvní pokuty

Typické funkce SP:

- motivační (preventivní)
- sankční
- ve vztahu k NŠ:
 - **kompensační** – usnadňuje NŠ (paušalizovaná NŠ)
 - **limitující** – omezuje povinnost k NŠ nad rámec SP
- Specifické (ve zvláštních případech):
 - terminační: zprošťující (remisorní) účinky (X § 2049)
 - u tzv. nepravé smluvní pokuty: zprošťující účinky

Možné varianty SP

	Náhrada škody nedotčena	Hradí se pouze škoda převyšující SP	Náhrada škody vyloučena
Utvrzená povinnost zůstává	sankční pokuta	částečně paušalizační pokuta	paušalizační pokuta
Utvrzená povinnost zaniká	remisorní pokuta (vyplacení se z povinnosti)		Pokuta jako komplexní vypořádání porušení

Podle: Bejček, Šilhán a kol. Obchodní smlouvy. Závazky z podnikání. Praha: C. H. Beck, 2015, m.č. 320.

Způsob ujednání smluvní pokuty

- Lze ujednat buď **určitou** (konkrétní) výši SP, nebo **způsob, jak se výše SP určí** (§ 2048)
- Častá ujednání
 - Jednorázová pevná částka – např. 100.000 Kč
 - Jednorázová procentní sazba (z dlužné nebo jiné částky) – např. 10 % z kupní ceny
 - Pevná částka či procentní sazba za časovou jednotku – např. 10 Kč za každý den prodlení, popř. 1 % z kupní ceny za každý den prodlení

Zproštění povinnosti plnit SP

- Zásadně bez možnosti zproštění se
- možnost ujednat si:
 - liberační důvody
 - exkulpace

Přiměřenost smluvní pokuty a soudní moderace (§ 2051)

- Nepřiměřeně vysoká SP
 - na návrh dlužníka
 - soud *může* snížit
- Podle judikatury jediný následek nepřiměřenosti (X neplatnost)
- Posouzení ze strany soudu:
 - zda je smluvní pokuta nepřiměřeně vysoká
 - zda soud využije možnosti moderovat
 - v jaké míře bude moderovat
- Časové hledisko – moderace jako jen obsahová kontrola smlouvy?
 - NS 23 Cdo 1778/2020 (X nemravnost, nepoctivost)

Kritéria nepřiměřenosti

- nelze vycházet jen ze samotné výše
- zcela klíčové je posouzení funkce konkrétní SP
 - sankce
 - paušalizace
 - Pb: NS – posouzení z hlediska sjednání SP (předvídatelnost škody)
- zohlednění okolností konkrétního případu (slušnost)
 - X nelze paušálně přebírat závěry z jiných případů
 - někdy se uvádí u peněžité SP: nejvyšší přípustná hranice: 0,5 % denně (ALE: nelze paušalizovat!)

Přiměřenost smluvní pokuty – judikatura

33 Cdo 1682/2007: Při zkoumání platnosti ujednání o smluvní pokutě je v souvislosti s výší smluvní pokuty **třeba, aby pokuta zahrnovala všechny škody, které lze rozumně v daném konkrétním vztahu s porušením určité povinnosti očekávat**, musí mít dostatečnou, nikoliv však přemrštěnou pobídkovou výši. Přiměřenost výše smluvní pokuty je třeba posoudit s přihlédnutím k celkovým okolnostem úkonu, jeho pohnutkám a účelu, který sledoval. V úvahu je třeba rovněž vzít výši zajištěné částky, z níž lze také usoudit na nepřiměřenost smluvní pokuty s ohledem na vzájemný poměr původní a sankční povinnosti.

33 Cdo 2248/2009: Ujednání o smluvní pokutě odpovídající $\frac{1}{3}$ **půjčené částky za každý byt' započatý měsíc prodlení** se splácením dluhu, jež bylo sjednáno mezi účastníky smlouvy o půjčce, je **neplatným** právním úkonem pro rozpor s dobrými mravy. Nepřiměřenost smluvní pokuty není možno v dané věci usuzovat z celkové výše smluvní pokuty, která je závislá na délce prodlení, nýbrž ze vzájemného poměru zajištěné povinnosti a výše sjednané smluvní pokuty připadající na určitou časovou jednotku.

32 Cdo 1432/2010: Na nepřiměřenost smluvní pokuty **nelze usuzovat toliko z její výše**; je třeba přihlédnout **zejména k účelu** smluvní pokuty, k okolnostem, za nichž byla sjednána, k výši zajištěné částky a ke vzájemnému poměru výše hlavního závazku a smluvní pokuty. Zákon ponechává soudu širokou možnost uvážení, aby rozhodnutí o platnosti smluvního ujednání věřitele a dlužníka v konkrétní věci odpovídalo obecně sdílenému pojetí ekvity a mravnosti. Za určitých okolností nemusí být nepřiměřenou smluvní pokuta i ve výši 1 % denně z dlužné částky. Závěr soudu o neplatnosti ujednání o smluvní pokutě ve výši 0,5 % denně z dlužné částky, založený pouze na takto sjednané výši smluvní pokuty, nemůže obstát.

Přiměřenost smluvní pokuty – judikatura

33 Cdo 131/2012: Z hlediska přiměřenosti výše smluvní pokuty je na místě hodnotit odlišně smluvní pokutu sjednanou ve formě pevně stanovené částky a smluvní pokutu sjednanou formou určité sazby za stanovenou časovou jednotku. Pevně stanovenou smluvní pokutu ve výši několikanásobku zajištěné částky je možno (při současném zohlednění všech okolností případu) považovat za nepřiměřenou právě s ohledem na poměr mezi hodnotou zajištěné pohledávky a výší smluvní pokuty, kterou by v takovém případě byl dlužník povinen zaplatit i třeba jen za několik dnů prodlení.

33 Cdo 3611/2011: Na nepřiměřenost smluvní pokuty **nelze usuzovat z její celkové výše**, je-li důsledkem dlouhodobého prodlení a s tím spojeným navyšováním o **jinak přiměřenou "denní sazbu"** smluvní pokuty. Opačný závěr je nepřijatelný, neboť ve svých důsledcích zvýhodňuje dlužníka (čím déle dlužník své povinnosti neplní, tím více je zvýhodněn při posuzování případné nepřiměřenosti výše smluvní pokuty) a znamená zpochybnění funkcí, které má smluvní pokuta plnit.

Moderace zaniklého dluhu

- započtení
 - původně: 32 Odo 1007/2006 (-)
 - 31 Cdo 927/2016
- splnění?

Možnost vzdání se práva na moderaci?

- po porušení povinnosti (+), nikoli před tím

Smluvní pokuta v jiném plnění než v penězích

- SP může být ujednána i v jiném plnění
 - Věcné plnění (např. určité množství věcí druhově určených)
 - Plnění v činnostech
- Není nutné, aby SP byla ujednána ve stejném plnění jako je hlavní dluh
 - Např. v případě prodlení s úhradou peněžního dluhu je dlužník povinen z titulu SP posekat věřiteli trávník

Vazba smluvní pokuty na porušenou povinnost

- Uhrazení SP nemá vliv na povinnost splnit utvrzený dluh (§ 2049)
- Nárok na SP i tehdy, byla-li utvrzená povinnost porušena nezaviněně
- SP a odstoupení od smlouvy (§ 2005 odst. 2)

Vazba smluvní pokuty na vzniklou škodu

- Nárok na SP bez ohledu na to, zda porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda
- Pokud škoda vznikla, pak SP zásadně jako paušalizovaná náhrada škody – disp. (§ 2050)
 - § 2898
- Vztah SP a úroků z prodlení

Procesní souvislosti smluvní pokuty

- SP není příslušenstvím pohledávky, ale samostatným nárokem – je proto třeba žalovat vedle jistiny
- NS: 23 Cdo 5280/2009

Uznání dluhu (§ 2053 an.)

- Funkce utvrzovací => potvrzení něčeho, co již existuje
- Jednostranné adresované **písemné** právní jednání dlužníka => dlužník má právo je učinit, nemá povinnost
 - konkludentní: § 2054
- Uznání dluhu má hmotněprávní i procesní následky
- Neplést s uznáním nároku dle § 153a OSŘ
- Obsahové náležitosti uznání
 - **Důvod dluhu** (nejen odkazem na právní titul vzniku, ale i jinak (např. dluh vyplývající z faktury č. ...))
 - **Výše dluhu**

Jaké dluhy lze uznat?

- Pouze existující
- Peněžitý i nepeněžitý
- I promlčený (ale: nikoli při konkludentním uznání, § 2054 III)
- Přiznaný pravomocným rozhodnutím soudu i nepřiznaný
- Splatný i nesplatný dluh
- Dluh v minulosti již uznáný (uznávat lze opakovaně)
- **Nelze uznat** např. dluhy ze hry a sázky (§ 2878), neplatnost uznání při time-sharingu (§ 1864)

Hmotněprávní následky uznání dluhu

- Nový běh promlčecí lhůty (§ 639)
 - Uznání dluhu, jehož splatnost (dospělost) dosud nenastala?
 - Uznání již promlčeného dluhu?
- Desetiletá promlčecí lhůta neplatí pro úroky a pro opětuující se plnění, které dospěly po uznání dluhu (§ 642)

Procesněprávní následky uznání dluhu

- Založení vyvratitelné právní domněnky, že dluh existoval (trval) v uznané výši v době jeho uznání
- Značně se posiluje procesní postavení věřitele => přenesení důkazního břemene na dlužníka (§ 133 OSŘ)
- Vyvratitelná právní domněnka nastupuje i tehdy, nevěděl-li dlužník o promlčení dluhu

Konkludentní uznání dluhu (§ 2054)

- Placení úroků => účinky uznání ohledně částky, z níž se úroky platí
- Částečné plnění => účinky uznání zbytku dluhu, lze-li z okolností usoudit, že tímto plněním dlužník uznal i zbytek dluhu
- Neplatí, je-li právo věřitele již promlčeno

- Uznání dluhu a započtení:
 - Rozsudek NS ze dne 22. 7. 2021, sp. zn. 23 Cdo 3752/2019.

Uznání dluhu při pluralitě dlužníků

- U dílčích závazků
 - Uznání má vliv pouze na tu část dluhu, která připadá na uznávajícího dlužníka
- U solidárních závazků
 - Uznání jedním spoludlužníkem (byť celé výše dluhu) má opět jen subjektivní účinky
- U nedílných závazků zakládá uznání dluhu účinky vůči všem ostatním spoludlužníkům (objektivní účinek uznání)
- Uznání dluhu pouze jedním z manželů (R 47/1984)

Uznání dluhu – NZ se svolením k vykonatelnosti

- § 71a odst. 2 NŘ: *„Notářský zápis o právním jednání, kterým je uznání peněžitého dluhu, může obsahovat svolení zavázaného účastníka, aby podle tohoto zápisu byl nařízen a proveden výkon rozhodnutí (vedena exekuce) a aby byl takový notářský zápis exekučním titulem, jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní.“*
- Obsah právního jednání, o kterém je takový notářský zápis => přísnější požadavky
- Výhody notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti

Studijní úkol

Bejček, Šilhán a kol. Obchodní smlouvy. Závazky z podnikání. Praha: C. H. Beck, 2015, m.č. 316 an.

Děkuji za pozornost!